

הַלְבוּת שַׁבַּת סִימָן רַסָּה רַסָּה

ביאורים ומוספים

סימן רסט

דין הקדוש בבית הכנסת

[משנ"ב ס"ק א]

שְׁלֵא הַגִּיעַ לְחִנּוּךְ וְכוּ', לְפָס חוֹרְפָה וְכוּ', שְׁלֵא הַגִּיעַ לְחִנּוּךְ וְכוּ', וְכוּ', לְבִטְלָהּ, דְּהָא לֹא הַגִּיעַ לְחִנּוּךְ בְּכִרְכָּה וְכוּ', וְאַסּוּר לְעֲנוּתָא.

1) וכוותו לכאורה, לדעת הבי"ח (כאן) שקטן שלא הגיע לחינוך אין בו איסור 'ספיה' בידים.

2) וכן לענין חספירת הקטנים בימי בין המצרים, כתב בשערי צדק לקמן (סי' תקנ"א ס"ק צא) שקטן פחות מכן שש שנים נחשב שעדיין לא הגיע לחינוך. וכן לענין קטן שחייב אביו לחנכו בקריאת שמע, כתב לעיל (סי' ע"ט ס"ק ו) שגיל חינוך הוא מן שש או שבע. אולם בשו"ע לקמן (סי' תרמ"ב), ובמשנ"ב (סי' ד) ובשערי צדק (סי' א) כתבו, שגיל חינוך (לענין קטן הצריך לאמו) הוא מן חמש או שש. כל אחד לפי חריפותו. ובפמ"ג (פתיחה כוללת ח"ב אות י) כתב, שגיל חינוך מתחיל מחמש שנים שלימות או שש שנים שלימות, כל אחד לפי הכנתו (וראה פמ"ג כאן א"א ס"ק א).

3) וכן לחרש ושוטה, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק א) שלא יתנו להם לשתות, כיון שאינם בני חינוך.

4) ולענין ברית מילה ביום כיפור, כתב הרמ"א לקמן (סי' תרכ"א ס"ג) שמברכים על הכוס ונותנים לחינוך הנימוס לשתות ממנו. וכיאר המג"א (כאן ס"ק א), שאף שבקידוש אם נותנים לחינוך שלא הגיע לחינוך לשתות, הברכה היא לבטלה, מימ ברית מילה כיון שהברכה היא עבוד התינוק עצמו אפשר לתת לו לשתות.

ובברית מילה בתשעה באב, כתב השריע לקמן (סי' תקנ"ט ס"ג) שנותנים לשתות את כוס הברכה לחינוקות, ובשערי צדק (סי' כ"ח) כתב בשם המג"א, שמוטב לתת לחינוך גדול קצת שחייב אביו לחנכו לברכה. ובטעם החילוק שבין תשעה באב ליום כיפור ביאר המג"א שם (סי' ט), שכיון שתשעה באב הוא מדרבנן לא מחמירים כל כך, וצ"ח שכן כתב בסי' רסט לענין קידוש בבית הכנסת, שנותנים לשתות מכוס הקידוש לגדול קצת.

5) וכיון שהקטן שותה רק כדי שלא תהא ברכת המכרך לבטלה, דעת הגר"ח אדערברג (ששי"כ פמ"ט הע' יט, ובח"כ שם) שחכן שצריך הקטן לכיון לצאת רק בברכת בורא פרי הגפן, שעל ברכה זו מקפידים שלא תהיה לבטלה, אבל בברכת הקידוש אין צריך שיכין לצאת, שכיון שהקידוש הוא לא במקום הסעודה משום שהקטן אינו שותה כמלא לוגמיו, אי"כ לא יועיל מה שיכין לצאת ידי הקידוש. ובאש"ל אבה"ם (בוטשאטש מהדורק) כתב, שהקטן צריך לשתות כמלא לוגמיו, ומשמע בדבריו, שהטעם הוא כדי שהקטן יצא גם בברכת הקידוש.

6) ובטעם הדבר, ביאר המג"א (סי' א) והמחצית"ש (שם), משום שבאכילה עצמה אין איסור, אלא שגורו חכמים שלא לאכול בומן הזה, וכיון שהקטן צריך לאכילה זו, ברבר שהוא לתקנתו של הקטן לא גזרו. ולענין לתת לקטן דברי מתיקה קודם קידוש, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' שמ"ג ס"ק ג), ומטעם זה כתב המשני"ב לעיל (סי' ק"ט ס"ק ה), שיותר לתת לקטנים לאכול קודם תפילת שחרית גם בכל ימות השבוע, ואסור לענותם.

[משנ"ב שם]

כמו שכתב סימן רע"ג סעיף ה' וכו', לחזור ולקדוש בביתו להוציא בני-ביתו, וכמו שכתב סימן רע"ג סעיף ד'.

7) וגם לסוברים שאין צריך לשתות שיעור רביעית לברכה אחרונה, כתב לקמן (סי' רע"ג ס"ק כב) שמ"מ לענין שיחשב קידוש במקום סעודה צריך לשתות רביעית.

אמנם לקמן (שם ס"ק כז) כתב, שיש אומרים שאינו יוצא ידי חובת קידוש במקום סעודה אפילו בשתיית רביעית יין, אלא צריך לשתות המשך במילואים עמוד 13

[משנ"ב ס"ק כז]

משום תפילת צרכית רשות, מקלינן בה.

41) ומטעם זה, אם לא התפלל ערבית בימות החול, וכיון בחזרת הש"ץ של שחרית לצאת ידי חובת תשלומין בשביל תפילת ערבית, כתב לעיל (סי' ק"ח ס"ק ה) שיצא ידי חובה, שכיון שתפילת ערבית היא רשות, הקלו בה.

ואם לא התפלל מנחה בערב שבת, ובליל שבת כיון בברכת מעין שבע לצאת ידי חובת תשלומין, כתבו הפמ"ג (סי' ק"ט משב"ז סוף ס"ק ה) ובשו"ת האלקי לך שלמה (סי' נג) שלא יצא ידי חובה. מאידך, התהלה לדוד (סי' ק"ח ס"ק יב) כתב, שבמהרי"ל (סי' קל"ה) מבואר שיצא ידי חובה.

[משנ"ב ס"ק כח]

מקדוש השפעת, וכו', עוד הפעם תפילת שבע פסדר.

42) ואף שלעיל (סי' קכ"ד ס"א ו') מבואר, שהוציא ידי חובה מתפילת הש"ץ בחזרת הש"ץ, אין צריך לומר עמו, ורק יכוין למה שהש"ץ אומר, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל תשובה רח"צ בסוף הספר), שבחזרת הש"ץ מתכוון הש"ץ להוציא את הציבור, מה שאין כן בברכת מעין שבע הש"ץ אינו מתכוון להוציא את הציבור.

וכיון שיצא בה ידי חובת תפילה, כתב החי אדם (ח"א כלל כ"ח סי' ד) שצריך לפסוע ג' פסיעות בסוף ברכת מעין שבע, ולומר עושה שלום.

43) וש"ץ שטעה בתפילת לחש, כתב לעיל (סי' ק"ט ס"ק טז) שיכול לסמוך על 'ברכת מעין שבע', ואף אם נזכר קודם שהתחיל את 'ברכת מעין שבע', אינו חייב לחזור ולהתפלל כלחש.

ובי"ל ד"ה ושמען

ובפרט לפי מה שהכניס הגר"א בסעיף ט דברכה זו לא תתקנה לחידושי.

44) אמנם בבית"ל לעיל (סי' קיד ס"ה ד"ה מחזירין) הביא את דברי הרעק"א שמצדד לומר, שאם שכח לומר בליל שבת 'מוריד הגשם', שאינו חוזר, כיון שלא גרע מאילו היה מתפלל רק 'מעין שבע' שיצא בדיעבד, ואף שלא מוכיחים בה גשם. ונשאר הרעק"א בצ"ע. והבין הדעת תורה (סי' ג), שדברי הרעק"א הם דוקא לדעת המג"א שיצא בדיעבד, אך לדעת הא"ר שסובר שאפילו בדיעבד לא יצא היחיד כשאומר 'ברכת מעין שבע', אי"כ הוא הדין גם כששכח 'מוריד הגשם' צריך לחזור, וסיים שצ"ע בזה.

ביאר נוסף בדברי הרעק"א כיאר הגר"ש אלישיב (שלמי יוסף כולל פוניבו) ביצה סי' קד', שכוונתו רק להוכיח שמוזה שמועילה לו שמיעת 'ברכת מעין שבע' מהש"ץ יוצא ידי חובה, מוכח שאין הזכרת גשם מעכבת, ומה שצ"ח רעק"א למג"א, היינו רק לרווחא דמילתא שיש עור צר להקל בזה.

ואם שכח לומר יעלה ויבוא בליל שבת חול המועד, כתב הדעת תורה (שם) שלדעת הרעק"א (הני"ל) אינו צריך לחזור, שהרי גם יעלה ויבוא לא אומרים בברכת מעין שבע, דינו כמו מי ששכח לומר 'מוריד הגשם', מאידך, דעת הגר"ח אויערבך (שיח הלכה סי' קיד אות טז) שיש לחלק, שדוקא 'ברכת מעין שבע' שצריך לתקנתו היתה לליל שבת ולא לליל יום טוב, ומה שאומרים 'ברכת מעין שבע' ביום טוב שחל בשבת או בשבת חול המועד, הוא רק בגלל השבת, שלא רצו לשנותה משאר שבתות השנה, ולכן כתב בבית"ל להלן (ד"ה יצא), שבלי ליום טוב שחל בשבת היחיד אינו יוצא בברכת מעין שבע' כששומע מהש"ץ, כיון שלא יצא בברכה זו ידי חובת הזכרת הדין, מה שאין כן לגבי 'מוריד הגשם', כיון שתקנתו לומר 'ברכת מעין שבע' הן בימות החמה והן בימות הגשמים, ולא מוכיחים בה גשם, מוכח שהזכרת גשם בליל שבת אינה מעכבת. וכן כתב הא"א (בוטשאטש, סי' ג) שאם שכח לומר יעלה ויבוא בשבת חול המועד, אין לצאת ידי חובתו בברכה 'מעין שבע', כיון שאינו מזכיר בה את היום טוב.

הלכות שבת סימן רסה רסח

המשך מעמוד 88

במשנ"ב שם (ס"ק ה) ובשעה"צ שם (ס"ק ז), שאם צריכים אנשי העיר להאמיל בבית הכנסת אורחים עניים מותר להאכילם שם, והוסף, שהיותר זה הוא דוקא בבתי הכנסת שבחוץ לארץ שבנו על תנאי, ואף יש אסורים גם בהם, מי"מ במקום החוק אין להחמיר, כיון שהוא לצורך מצוה.

[משנ"ב ס"ק ה]

לְקַדֵּשׁ בְּבֵית הַכִּנְסֵת קִשְׁבַת יוֹסֵם-טוֹבִיט (וכו', אֵין לְקַדֵּשׁ בְּבֵית הַכִּנְסֵת [חפ"ז, עי"ש"י] (וכו', לְקַדֵּשׁ אֶבְדֶּלֶתָא¹¹³).

(11) ומי שרוצה לצאת ידי חובה בקידוש זה, כתב לקמן (סי' רעג ס"ק ל) ובשעה"צ שם (ס"ק לד), שכיון שבזמננו מקדשים בבית הכנסת רק בגלל המנהג, ואין המקדש מתכוין להוציא, מי שרוצה לצאת בקידוש זה צריך שיאמר למקדש שיתכוין להוציא.

והמנהג בירושלים, כתב בשו"ת הר צבי (ח"א סי' קנג) שלא לקדש בבתי הכנסת, אך מחוץ לירושלים מי שרוצה להנהיג שיקדשו בבתי הכנסת אין חשש בזה. והחזו"א הורה (מעשה איש ח"ב עמ' צו) שבני אשכנז שודא מנהגם כחוץ לארץ לקדש בבית הכנסת, יכולים להמשיך במנהגם זה אף בארץ ישראל.

ובימים שסופרים בהם ספירת העומר, שכתב השו"ע לקמן (סי' חפט ס"ט) שסופרים בבית הכנסת אחרי הקידוש, ביאר המשנ"ב שם (ס"ק לט), שהטעם הוא כיון שיש להקדים ככל האפשר את קדושת היום.

(12) וביאור החילוק כתב לקמן (שם ס"ק י), שכיון שהטעם שמקדשים כל שבת הוא כדי להוציא ידי חובה את מי שאין לו יין, וא"כ בפסח שאין עני בישראל שאין לו יין אין לקדש בבית הכנסת, ואפילו כשאין יין בעיר אלא רק בבית הכנסת, אין מקדשין בו, וכמו שהוסף המג"א שם (ס"ק ד) שגם כל השנה יש רבים הסוברים שאין לקדש בבית הכנסת, אלא שנוהגים בזה מנהג ראשונים, ובפסח מעולם לא נהגו לקדש בבתיכ"ז.

ובחג הסוכות שמקדשים בבית הכנסת, כתב הביכורי יעקב (סי' תרמב ס"ק ב) שאם אין קטן מותר לגדול לשנות, ואף שכדי לצאת ידי חובה הקידוש צריך לשנות רביעית שחייבת בסוכה, יש לומר ששתיה כזו בבית הכנסת לא נחשבת לקביעות ומותרת גם מחוץ לסוכה.

(13) ואם יש בבית הכנסת רק כוס יין אחד, כתב לקמן (סי' רעא ס"ק נו) שעדיף שיכדילו עליו, כיון שבהבדלה בבית הכנסת יוצאים בה ידי חובה, מה שאין כן בקידוש שאין יוצאין בו ידי חובה.

רביעית יין נוספת מלבד כוס של קידוש, ובשעה"צ שם (ס"ק כט) כתב, שבקידוש הלילה יש לנקוט כדעה זו, וכתב המנחת שבת (על קצו"ע סי' עז ס"ק לו), שבבית הכנסת יש לסמוך על הפוסקים שמספיק לשתות רביעית אחת של יין מכוס הקידוש.

(8) וביום טוב שמברכים בקידוש גם ברכת שהחיינו, כתב בשו"ת חתם סופר (ארח סי' קמג) שיכול לברך בבית הכנסת שהחיינו, ויחזור ויברך אח"כ גם בביתו. ומי"מ כיון שברכת שהחיינו היא ברכת הנהנין, שאי אפשר להוציא אחרים אם אינו יוצא בעצמו, לכן בשעה שמברך שהחיינו בבית הכנסת יכוין שהוא מברך רק כדי שלא לבטל את התקנה, ולא כדי לצאת ידי חובה, ומשום כך יכול אחר כך לברך שנית ברכת שהחיינו בביתו.

אמנם לענין ברכת שהחיינו בהדלקת נר חנוכה, כתב לקמן (סי' תרעא ס"ק מה) שהמוליק נר חנוכה ביום הראשון בבית הכנסת ומבדך ברכת שהחיינו, לא יחזור לברך ברכת שהחיינו בביתו, אלא אם כן מדליק בביתו כדי להוציא את אשתו ובני ביתו, שאז אף שכבר יצא בברכת שהחיינו בבית הכנסת, יכול לברך שנית לבני ביתו. וכן לענין תקיעת שופר, כתב השו"ע לקמן (סי' תקפה ט"ב) ובמשנ"ב שם (ס"ק ד), שהתוקע לאחרים, אף שכבר יצא ידי חובה, יכול לברך עתה שוב ברכת שהחיינו.

(9) ואם יכולים בני הבית לקדש בעצמם, כתב השו"ע לקמן (שם) שאינו יכול להוציאם. המשנ"ב שם (ס"ק כ) הביא, שהפרי חדש חולק וטובר שיכול להוציאם. עיר הביא שם, שבארצות החיים כתב, שאם יכולים בני הבית לקדש בעצמם עדיף.

אך בדיעבד, כתב בכיה"ל (שם ד"ה והוא) שככל אופן מוציא, משום שכל הברכות אף על פי שירצא מוציא, ואפילו אדם שבקי בעצמו, יוצא ידי חובה בשמיעתו מאחר, וכונת השו"ע שם הוא רק למצוה בעלמא ולכתחילה, שעדיף שהבקי יצא ידי חובה בעצמו. וכן העלה במשנ"ב לענין תקיעת שופר לקמן (סי' תקפה ט"ה), וכן לקמן (סי' תרצב ס"ק י) לענין קריאת המגילה בפורים, שטוב יותר שיברכו בעצמם, וסיים שמנהג העולם להקל שגם היודעים לברך בעצמם יוצאים ידי חובה בשמיעתם מאחר.

[משנ"ב ס"ק ג]

עַן לְעִיל בְּסִימָן קָנָא סְעִיף אַ בְּמִשְׁנָה בְּרוּכָה מֵה שְׁפִתְכֵנוּ בְּזֵה¹¹⁴.
(10) בשו"ע שם כתב, שאסור לאכול ולשתות בבית הכנסת, וכתב על זה

הלכות שבת סימן ערב רעג

המשך מעמוד 102

ולפי זה בירושלמי מדובר באופן שהיתה סוכתו מחוץ לחור, ולכן צריך את דעתו, ואם כן מבית לסוכה לא נחשב כמפינה לפינה, שהרי הסוכה נמצאת מחוץ לבית, והינו כמחזר לחזר שצריך נתינת דעת מתחילה, והרגול מרבבה והתוספת שבת (ס"ק ב) תירצה, שאף שנוקטים שבירושלמי מדובר בסוכה שמחוץ לחזר, מי"מ לא מצינו חולק על סברת המרדכי שסוכה שבתוך חזר נחשבת כמפינה לפינה.

והטת המרדכי שאין לעבור מפינה לפינה אלא אם כן היתה דעתו לברך, ואילו מחזר לחזר לא מועיל גם אם היתה דעתו לברך, ולשיטה זו דברי הירושלמי שמבית לסוכה צריך נתינת דעת מתחילה, מדובר בסוכה שהיא בתוך הבית ואין מחיצת הסוכה מפסקת, ובאופן זה מבית לסוכה נחשב כמפינה לפינה שצריך דעת לשיטה זו. אבל להלכה נוקטים כדעת הפוסקים שמפינה לפינה לא צריך כלל דעת ורק מחזר לחזר צריך דעת,

הלכות שבת סימן רעג רעד

המשך מעמוד 106

הלחמים שלפניו, ואינו דומה למי שבא לפניו לחם שלם שאין לו עיצה לחתכו לשנים, משום שעל ידי החיתוך תיחשב כל התיבה כפרוסה ולא כלחם. והוסף בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' כד), שלפי דברי

(4) ואם אין לו שתי ככרות אלא שתי פרוטות, כתב הנצי"ב (שו"ת משיב דבר סי' בא ובמרומי שדה ברכות לט, ב), והביא דבריו בחוט שני ח"ד פ"ה ס"ק כ) שיבצע על שתי הפרוטות, כיון שכעת הפרוטות הן

